

Poolse tranen

Van dezelfde auteur:

Foto Jozef

De herauten vieren feest

De luchtfietser en de bloemendief

De Muze van het Moortgat

Saternacht

De portiekvrijer

Miriam Guensberg

Poolse tranen

Roman

Meer weten over deze auteur?

www.uitgeverijdekring.nl

www.miriamguensberg.com

© Miriam Guensberg 2013

Alle rechten voorbehouden

Omslagfoto: © Hoyte van Hoytema

Omslagontwerp: Hoyte van Hoytema/ Mulder van Meurs

Boekverzorging: Mulder van Meurs/ Miriam Guensberg

Auteursfoto: Henk Gerritsen

NUR 301

ISBN 978-94-91567-41-4

Dit boek is ook verkrijgbaar als eBook

Arnhem Vanochtend is bij het graf van Cezar Oblensky het lichaam gevonden van een hoogbejaarde man.

De politie houdt rekening met een misdrijf, maar verstrekt in het belang van het onderzoek geen verdere informatie.

Tanek

De dood van Zar – wiens volle naam Cezar Oblensky luidde – had de vergevingsgezindheid van de oude Tanek Schönflies wreed om zeep geholpen. Hij kon alleen nog maar fluisteren: ‘Ik mis je, Zar. Ik mis je zo verschrikkelijk. Eenentwintig, wat is dat nou? Er wacht mij een taak. Ik zal de schoft te grazen nemen, dat beloof ik je. Ik heb voor hetere vuren gestaan.’

Sinds het onverklaarbare heengaan van de jongen doemden er overal vijanden op. Ze sliepen onder Taneks bed, keken in zijn spiegel, verscholen zich achter het struikgewas. Als kwaadaardige schimmen doolden ze rond in zijn verwilderde tuin. Hij had perziken gekocht. Harde, onrijpe vruchten met bleek-roze wangen. Terwijl hij zijn ogen sloot en de huid van de perziken streelde, smeekte hij om de verschijning van Zar, maar de jongen verscheen niet. Wel dacht hij vanuit het niets zijn hese kinderstem te horen. ‘Vertel me over de oorlog, Tanek, vertel me over tanks, over gewonden en over doden.’

Tanek had gezwegen. Op soortgelijke vragen van zijn zoon en dochter was hij evenmin ingegaan. Dan schraapte hij zijn keel, hapte naar lucht, opende zijn mond, sloot hem, hapte nog eens en zei vervolgens niets. De oorlog laat zich niet zo makkelijk vertellen...

De kluis van zijn ziel waarin de idylle van zijn jeugd en de verschrikkingen van de oorlog opgeborgen lagen, bleef hermetisch gesloten. Al had er bij het klimmen der jaren wel een kentering plaatsgevonden: het innerlijke pantser dat hem behoed had apocalyptische taferelen keer op keer te beleven, was flinterdun geworden. Het leek al even broos als zijn gerimpelde huid.

Met zijn zevenennegentig jaren was hij nog altijd meester over zijn stramme spieren, maar meester over zijn geest, nee, dat was hij al lang niet meer. De beelden bezaten hem. Als een krimi zonder plot bezetten ze het schemergebied van zijn dromen en waken. Tanek had zich met man en macht tegen die aftakeling verzet: hij schaamde zich voor zijn angstzweet, voor zijn zwakte, en vooral ook voor die verrekte tranen die soms zomaar vloeiden... Na de raadselachtige dood van Zar zou hij het liefst hebben willen wegglijden in een waas van uitdijend vergeten. Maar zijn woede had daar een stokje voor gestoken: er wachtte hem een taak. Het schorem dat Zar het leven had ontnomen, zou er niet mee wegkomen. Meer dan ooit klampte hij zich vast aan de lijfspreuk van zijn grootmoeder: 'Als je alles verliest, mijn lieve Tanek, zorg er dan voor dat je niet jezelf kwijtraakt.'

Niet jezelf kwijtraken... Als een geheim zegeteken had hij zijn oma's wijsheid in zich opgeslagen: het had hem ook de hondse oorlogsjaren door geholpen. Jaren waarin hem meer ontnomen was dan zijn grootmoeder voor mogelijk had gehouden. Ondanks de immense impact van dat verlies had hij toch altijd weer een kern van zichzelf hervonden. Minuscuul misschien, maar lijvig genoeg

om zijn eigen strohalm te zijn. Zijn houvast had hij doorgaans bij de onschuld van planten en dieren gezocht. Zo was de laatste elf jaar van zijn leven zijn haan – voor buitenstaanders gewoon een beest maar voor Tanek een *nieuwe engel* – zijn steun en toeverlaat geweest. Zonder enige terughoudendheid had hij die *engel* zijn pijnlijke geschiedenis toevertrouwd en hem verteld over de broze moed van een stateloze oorlogsheld die bij de bevrijding van Breda met zijn regiment in Holland was neergestreden... En die op een dag, om precies te zijn op 2 januari 1948, een Nederlands paspoort had ontvangen, waardoor hij opnieuw iemand was geworden: Tanek Schönflies. Nederlander. Geboren op 03-05-1913. In het Poolse Nowy Targ. Zoon van een verloren land.

In zijn nieuwe vaderland had die zoon van een verloren land ergens in het begin van de jaren vijftig een thuis gevonden. En het moet gezegd: het was niet zomaar een thuis. Zijn vervallen buiten droeg de sporen van een glorieus verleden. In dat ietwat tochtige pand met hoge, gebeeldhouwde plafonds sleet hij met hernieuwde inzet zijn dagen. Eerst met zijn vrouw en kinderen, later alleen met zijn dochter, en zijn laatste levensjaren dus met zijn haan, met het beest dat hij voor een nieuwe engel hield.

Naast de koestering van aardse paradijzen en de foerage van zijn engel bezette de ramspoed zijn bejaarde dagdromen. Achteloos bijna. Zoals de zon opkomt, een zomerbries verkoelt, ijsbloemen de winter aankondigen en de dood gewaande prunus toch weer onverwachts in bloei stond. En altijd was er de dag, en de nacht, en het nu dat een mens ouder en ouder maakt en onverminderd streken

levert. Streken, die hij slechts in het bijzijn van zijn haan pareerde. Daarom mocht zijn kleurrijke vriend alles: van borden pikken, in de keuken slapen, fladderend de divan bestijgen en overal poepen. ‘Maakt niet uit! Het is organisch!’ De werksters, die Tanek bij bosjes had versleten, dachten daar anders over. ‘Dan maar geen werkster, ik heb mijn haan en mijn paradijs.’

Tot de dood van Zar had hij zich vrij en veilig gevoeld in zijn paradijs dat tussen huizenhoge hagen verscholen lag. Geen mens die hem daar bespieden kon wanneer hij in zijn blootje naar het aanrecht schuifelde om zijn poepende engel te voeden die met zijwaartse blik Taneks verschrompelde scrotum taxeerde en meer nog het stukje brood in zijn bevende hand. Terwijl het beest zijn vangst wegwerkte, beschreef zijn broodheer in gedachten zijn zwarte en kleurrijke bladzijden, zette hij de tijd stil en toverde hij zijn veelvraat om tot een *rugwaarts gekeerde profeet*, tot een soort antiheld, net zoals *der Engel der Geschichte* dat vele jaren terug voor zijn verre achterneef Walter Benjamin was geweest: *Der Engel der Geschichte... er möchte wohl verweilen, die Toten wecken und das Zerschlagene zusammenfugen...*¹

Brokstukken samenvoegen. Op de een of andere manier was Tanek daar altijd mee bezig. Net als zijn haan scharrelde hij bedrijvig rond tussen bomen, grassprietjes en struikgewas. Dan raapte hij stram als hij was restanten op: een scherf, een zilverpapiertje, een takje, een verdwaalde pauwenveer... Zijn trouvailles stak hij in zijn ruime broekzak om ze vervolgens uit te stallen op een

1. Zie voor Walter Benjamin bladzijde 237

lange, houten tafel in zijn koetshuis waar hij aan een collage werkte; een soort kunstwerk dat hij *de landkaart van een rugwaarts gekeerde profeet* noemde. De schatten die hij in zijn tuin sprokkelde, beurden hem op de een of andere manier op. Hoe die vonden dat precies teweegbrachten, snapte hij zelf ook niet. 'Het heeft vast met verlangen te maken, haan, denk je ook niet? Met een verlangen dat diep in de tijd wortelt. Of met een oerdrift... Waardoor je weet hebt van recepten van je voorouders; van mensen die je nooit gekend hebt, maar wiens lot wel het epos van je genen bepaalt. Dat is het, denk ik. Onze voorouders zijn een wegwijzer naar... Tja, waarnaar? Naar geluk? Zullen we dat maar zeggen? Kijk niet zo sceptisch! Met geluk bedoel ik iets heel aards, ik denk bijvoorbeeld aan de besneeuwde toppen van het Tatra-gebergte en de mierzoete topping van de worteltjestaart van mijn oma. Aan het wolkeloze blauw van de Podhaalse hemel, denk ik ook, en aan de zon die zo weldadig op je bevroren wangen kan schijnen. God, wat mis ik dat gevoel!'

Taneks aardse notie van geluk leek door de dood van Zar totaal ontmanteld. Hij had zijn haan alleen nog maar droevig aangekeken. En zijn hoofd geschud. Ja, de godganse dag zijn oude hoofd geschud. Zijn tuin had ook niets meer te maken met het troostrijke stekkie waar hij had kunnen schuilen voor het kwaad van de buitenwereld. Waar hij zelfs na het fatale ongeluk van zijn vrouw, alweer drieënveertig jaar terug, troost had ervaren.

Tussen het bloeiende onkruid, de geurende rozen en de vol dragende appelbomen, met zijn hand op de schors van de gigantische zomereik had hij zijn gestorven Sophie

toegesproken: 'Je was veel te jong om te sterven, liefje, veel te jong. Maar soms gebeuren er dingen die zoveel groter zijn dan wijzelf...'

Dat had hij ook aan zijn verdrietige dochtertje willen vertellen, toen ze – twaalf jaar oud – hunkerend naar haar vader had opgekeken.

'Die boom, Dana, is net je moeder.'

'Die dikke? Bedoel je die? Mamma was helemaal niet dik!'

'Nee, ze was slank. Mooi en slank. Maar ik bedoel iets anders.'

De ijskoude bossen van Dodona... En de sprekende eik...'

'Ga nou door, pap, je stopt altijd met praten.'

'Je hebt toch laatst op school geleerd dat de allereerste tempel waarin de Grieken Zeus aanriepen een eikenbos was? De bomen in dat bos waren giganten, een soort statische dinosaurussen zeg maar, hun takken reikten tot aan de hemel en hun wortels doorboorden de onderwereld...'

Ook ditmaal had Tanek zijn verhaal niet afgemaakt, maar dat had een simpele reden: ze hadden een koolmeesje moeten redden uit de klauwen van Kerel, hun kat. Dana had het vogeltje een week lang verpleegd, tot het op een dag gezond genoeg was om weg te vliegen. De zon tegemoet. Naar de hemel. Naar haar moeder.

In de loop van haar vijfenvijftig jaren was zijn dochter zelf tot een spreekwoordelijke zomereik uitgegroeid, tot een weemoedige twijfelaar die de hemel omarmde en tegelijkertijd aan het wroeten was tussen wortels die de onderwereld doorboorden. Haar zoektocht naar het goed en het kwaad van de mensheid had alles met het verzwegen verleden van haar vader te maken. Wat was die man wel niet

allemaal overkomen? Waar haar vader geheimen met zich meedroeg die Dana niet kende, was er ook verlegenheid in het tonen van haar liefde geslopen. Goed bedoelde gebaren kunnen kwetsen, consideratie kan discrimineren. Haar vader wilde niet bijzonder zijn, hij wás het, voor haar. Hij eigende zich geen oorlogstrauma's toe, hij lééd, in Dana's ogen. Haar vragen waren dan ook zelden onbevangen. Dat had Tanek beklemd. Als antwoord had hij opvallend vaak naar een vogel of een kikker of een steen of naar wat dan ook gewezen. Al was de honger van Dana naar zijn odyssee niet de enige oorzaak van Taneks ontwijkende gedrag. Dat gedrag werd vooral ingegeven door zijn eigen angst voor helderheid. 'Verlies maakt het leven niet kleurrijk of diep, hoogstens grijs en schraal,' zou hij zijn dochter hebben willen influisteren. En ook: 'Liefde, mijn zoekende Dana, wordt wereldwijd bedreven, en tja, hoe zal ik het zeggen, maar zeer zelden écht begrepen. Vergeef me, lief kind. Ik zou je wel inzage in mijn geschiedenis willen geven, maar ik kan het niet. Ik zou breken.'